

Publicerat i dagensarena.se 2010-06-22

Duggregnet faller över hamnen i Göteborg. Klockan är strax före elva på förmiddagen en dag i juni. Personalen har börjat värma upp Göteborgshjulet. Det snurrar i sakta mak över en skolklass som diskuterar om det är värt pengarna i klasskassan. 85 kronor kostar det, per person och åk. Det verkar inte finnas någon grupprabatt. Till slut blir det nej, men några väljer att åka ändå, med pengar ur egen ficka. Det köas en kort stund, sen klämmer de in sig i två små vita gondoler och åker fem varv. Det finns en svart gondol, märkt V.I.P., men det är oklart vem som får åka i den.

Konglomeratet Göteborg

Under en resa till Manchester 2008 hänfördes dåvarande ordföranden för kommunstyrelsen, socialdemokraten Göran Johansson, av Wheel of Manchester och ville att Göteborg skulle ha ett eget. Då blev det så. Till en början fanns många skeptiker, det fanns till och med de i kommunstyrelsen som trodde att det var på skoj alltihop. Successivt vann dock förespråkarna över sympatier och nu står det där. Tillfälligt, ska tilläggas, egentligen ska hjulet stå på nöjesfältet Liseberg – ett av Göteborgs många kommunala bolag.

Göteborgs stad driver, precis som andra kommuner, kommunala bolag. Det är inget konstigt med det. Vad som utmärker Göteborg är att bolagen är så många. Staden äger helt eller delvis 138 bolag, långt fler än andra kommuner. Omkring 20 av bolagen är vilande, resterande har verksamhet. Många är dotterbolag (Liseberg AB är egentligen fem bolag). Konglomeratet Göteborg ser i mångt och mycket ut som det gör för att möjliggöra just projekt som Göteborgshjulet. I regel är syftet med kommunala bolag att tillgodose allmännyttiga ändamål, till exempel vatten, avlopp eller spårtrafik. I Göteborg används kommunala bolag även till att driva besöksnäring.

Göteborg har gjort sig till eventstad, det vill säga en plats dit turister kan komma för att besöka sport-, kultur- och musikevenemang. Från Centralstationen går det så kallade evenemangstråket, med bland annat Svenska Mässan, Liseberg, Ullevi, Scandinavium och Världskulturmuseet. Stråket slutar vid Poseidonstatyn, från vilken turisterna kan promenera nedför Kungsportsavenyn till Centralstationen, via en citykärna präglad av gallerior, restauranger och hotell. Som besökare upplevs det som levande och kreativt. Det blir aldrig tråkigt och man behöver egentligen inte ens åka spårvagn, allt finns på gångavstånd.

Vad som finns utanför stadskärnan är oklart och förblir ointressant. Göteborgshjulet förkroppsligar på ett nästan kusligt sätt vad politiker i Göteborg vill med staden och hur Göteborg har länge fungerat: Det händer mycket saker i stadskärnan där besökarna snurrar runt, ute i miljonprogrammen undrar folk varför kommunen har köpt ett pariserhjul.

Göteborgsandan

I Göteborg finns en lång historia av samverkan mellan kommun och näringsliv. Det är en kultur av samförstånd kallad "Göteborgsandan", inom vilken näringsliv och politik i många avseenden har växt ihop där intressena möts.

– Om man gör en historisk tillbakablick på Göteborg, till 1700- och 1800-talen, ser man hur det fanns mer förmögna personer som ställde upp för staden och gav mycket, det fanns en anda av att dela med sig till det allmänna, säger Gunnar Falkemark, professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet. Den andan har överlevt och utvecklats. Efter andra världskriget ser man hur socialdemokrater och de borgerliga, tillsammans med näringslivet, utgör en elit med ett stort mått av gemensam förståelse och en gemensam agenda för Göteborgs framtid.

Efter de tunga industriernas kriser behövde Göteborg en ny identitet och nya jobb. Att bli en kommun med attraktiva evenemang passade bra in i självbilden: En stad präglad av glädje och positivitet. Göteborgsandan har i omdaningen fungerat som ett kitt som slagit vakt om en gemensam agenda som politiker och direktörer hävdar är Göteborgs bästa – eventprofilen. Gränserna mellan kommun och kapital suddas ut.

Behövs inga lobbyister

– Socialdemokrater, borgerliga och näringsliv gör upp om ganska många frågor utanför de politiska processerna, vilket gör att det inte blir några större skillnader kvar att göra valfrågor av, säger Gunnar Falkemark. Aktörer med stor legitimitet, som Volvo, har kunnat gå förbi många formella nivåer och ta sig direkt in till den politiska ledningen. Det finns flera gräddfiler in för näringslivet. Sen har vi det här med de kommunala bolagen, det finns ju långt fler i Göteborg jämfört med exempelvis Stockholm. Vi ska komma ihåg att insynen i kommunala bolag alltid är sämre. Brist på insyn gynnar alltid korruption.

Kommunala bolag som driftsform i svensk förvaltning har visat sig problematisk. Justitieombudsmannen har vid upprepade tillfällen uppmärksammat fall där kommunala bolag inte följer lagen. Det kan exempelvis handla om att gå förbi regler i upphandlingar. Sedan mitten av 90-talet omfattas kommunala bolag av offentlighetsprincipen och meddelarfrihet, men i praktiken fungerar det mycket sällan.

Flertalet personer Dagens Arena har talat med, på olika nivåer innanför och utanför det politiska systemet i Göteborg, bekräftar alla bilden av en stad där man har kunnat genomföra projekt relativt smärtfritt, utan att behöva gå den formella vägen via förvaltningar och upphandlingar, så länge man haft kommunledningens – det vill säga Göran Johanssons – öra. Många frågor har aldrig passerat nämnder eller ordentlig prövning. Stadens framtid stakas i stället ut under frukostar med eventbolaget Göteborg & Co, där direktörerna för Stena Line, NK, Svenska Mässan och Volvo minglar med chefer inom den kommunala förvaltningen. Representanter för kommunstyrelsen deltar givetvis. I Göteborg behövs egentligen inga lobbykonsulter – näringsliv och politiker ses så ofta ändå.

Bortanför evenemangstråket

Utanför innerstaden ser Göteborg annorlunda ut. Två stationer med spårvagnen från Centralstationen ligger Hjällbo, följt av Hammarkullen, Storås och Angered – delar av Göteborgs miljonprogram, präglad av sociala utmaningar likt de som finns i de flesta västeuropeiska städer, med högre arbetslöshet och fler hushåll som någon gång under året får socialbidrag. Det var tänkt som ett moderniseringsprojekt av hur vi bor och lever, men föll fel ut.

– Det är ironiskt att Angered stod klart i början av 70-talet, med andra liknande stadsdelar kort därefter, samtidigt som de industriarbetare som var tänkta att bo där inte fanns, då det blev kris i industrin, säger Ove Sernhede, professor vid Centrum för kulturstudier vid Göteborgs universitet. I stället använde sig socialtjänsten av lägenheterna, som annars skulle stått tomma. Området blev snart betraktat som ett misslyckande och förknippat med sociala problem. De

senaste 20 åren har mönstret förstärkts av migration till Sverige. I en mening har vi fått ett nytt etniskt subproletariat, samtidigt som vi har en medelklass med stort spelrum i en evenemangsstad med kontinentala vanor och kunskapsyrken.

Även om förortsproblematiken i Göteborg inte är unik är svaret mot utmaningarna ett politiskt val. Ove Sernhede ifrågasätter vart fokus läggs.

– Tidigare uppfattades problemen i förorter som sociala problem, som kunde lösas med sociala insatser – man satsade på fältarbetare. I dag är det mest polistjänster, välfärdsstaten ersätts successivt av en övervakningsstat. I Göteborg handlar det mycket om att ta beslut som gynnar tillväxten och ibland kan man ifrågasätta hur vissa åtgärder beslutas, hur demokratiskt det är egentligen. Vissa menar att allt är underordnat att hålla budget och att tillväxthjulen ska snurra. Att det skapar sociala skillnader ses som tråkigt, man säger ”vad ska vi göra då?”.

Det politiker, näringsliv och företrädare för fackföreningar syftar på med en sådan fråga är att Göteborg måste ha andra huvudnäringar än verkstadsindustrin, hitta en identitet bortom sedan länge nedlagda varv och ett skakigt Volvo. Makthavarna i kommunen har valt kunskapsindustri och besöksnäring och fortsatt arbeta för det, inom ramen för göteborgsandan. Göran Johansson har visserligen lämnat över posten som ordförande för Socialdemokraterna i Göteborg och ordförandeklubban i kommunstyrelsen. Men hans ande vilar över kommunen.

Ofta ger politiken goda resultat, rent ekonomiskt, men frågan är till vilket demokratiskt pris. De utanför arbetsmarknaden och den kulturella medelklassen får nöja sig med en tillvaro i serviceyrken och gratis entré på det årliga evenemanget Göteborgs kulturkalas, medan politik och näringsliv fokuserar på att öka antalet gästnätter.